

УДК 347.963
ББК 67.72
П78

Редакційна колегія:

професор Л. М. Москвич (голова);
асистент А. В. Лапкін;
асистент І. В. Юревич;
асистент Я. О. Ковальова;
асистент Ю. О. Ремескова

Відповідальність за зміст тез несуть автори.

Проблеми реформування прокуратури : матеріали всеукр. наук.-
П78 практ. конф. (Харків, 15 квіт. 2016 р.) : у 2 т. / редкол.: Л. М. Москвич
(голова), А. В. Лапкін, І. В. Юревич та ін. – Т. 1. – Х. : Право, 2016. –
224 с.

ISBN 978-966-937-018-1

ISBN 978-966-937-020-4 (т. 1)

Збірник містить матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми реформування прокуратури», яка відбулася 15 квітня 2016 року у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за участю відомих вітчизняних науковців у галузі теорії прокурорської діяльності, практичних працівників органів прокуратури та суду. До збірника включено доповіді учасників конференції з різноманітних аспектів організації і діяльності прокуратури.

Для науковців, викладачів та студентів юридичних навчальних закладів, практичних працівників органів прокуратури, суду, інших правоохоронних органів, адвокатів та усіх, хто цікавиться проблемами прокуратури.

УДК 347.963

ББК 67.72

ISBN 978-966-937-020-4 (т. 1)
ISBN 978-966-937-018-1

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016
© Оформлення. Видавництво «Право»,
2016

ному судочинстві України / В. Маринів // Вісник прокуратури. – 2012. – №4/5. – С. 108–114.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Маринів В. І.

Гузе К. А.,
асистент кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОКУРОРОМ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ФУНКЦІЇ ПРЕДСТАВНИЦТВА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

Сучасні потреби суспільства у створенні ефективних механізмів захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави, які ґрунтувалися би на засадах верховенства права, зумовлюють необхідність у реформуванні судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів. Важливим аспектом такої трансформації є реформування національної прокуратури, вдосконалення її функцій і повноважень та приведення їх у відповідність із міжнародними стандартами. У цьому зв'язку важливого значення набуває перспектива подальшої модифікації правової моделі діяльності прокуратури в цивільному судочинстві України, в порядку якої на посадових осіб цього державного органу пунктом 2 статті 121 Конституції України, статтею 45 Цивільного процесуального кодексу України покладається здійснення представництва інтересів громадянина або держави.

Указом Президента України від 20 травня 2015 р. затверджена «Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки». Одним із напрямків реформування Стратегія визначає приведення повноважень та діяльності органів прокуратури до європейських стандартів, зокрема їх оптимізацію.

На виконання вищевказаних завдань з реформування органів прокуратури Президентом України, 25 листопада 2015 р., у п. 3 ст. 131¹ законопроекту № 3524 «Про внесення змін до Конституції України (щодо право-

суддя)» (підтриманий Верховною Радою України у першому читанні 2 лютого 2016 р.) запропоновано покласти на прокуратуру представництво в суді інтересів держави у виключних випадках і в порядку, що визначені законом. Водночас повноваження по здійсненню представництва в суді інтересів громадянина з функцій прокуратури виключені. Запровадження таких змін є відтворенням позиції експертів Європейської комісії «За демократію через право» (далі – Венеціанська комісія), висловленої ними у своїх висновках в 2013 та 2015 роках, де пропонується передати повноваження по захисту інтересів громадянина, які це право самостійно не можуть реалізувати, центрам безоплатної правової допомоги.

Наприклад, у п. 75 висновку CDL-AD(2013)025 від 14 жовтня 2013 р. щодо проекту Закону України “Про прокуратуру” Венеціанська комісія звернула увагу на необхідність внести поправки до п. 2 ст. 121 Конституції України, виключивши з її змісту функцію представництва інтересів фізичних осіб. Причому вказану позицію обґрунтовується створенням на території України центрів безоплатної правової допомоги, які повинні перебрати на себе від прокуратури функції представництва інтересів фізичних осіб разом зі спеціалізованими установами, створеними з метою піклування про інтереси осіб, не здатних діяти від свого імені (вихователів тощо). В очікуванні цієї конституційної поправки і повної доступності центрів, відмічається у Висновку, несумісність цих функцій представництва прокуратури зі стандартами Ради Європи повинна бути зведена до мінімуму шляхом внесення змін до проекту Закону. Будь-які випадки виконання цієї функції прокуратурою повинні бути тільки допоміжними по відношенню щодо послуг центрів правової допомоги.

Що характерно, позиція «венеціанців» щодо необхідності передання повноважень прокуратури по захисту інтересів громадянина до компетенції центрів безоплатної правової допомоги не завжди була такою категоричною. Зокрема, у висновку CDL(2004)038 щодо проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про прокуратуру”» від 12 жовтня 2004 р., Комісія рекомендувала Україні обмежити реалізацію прокуратурою функції представництва випадками, коли зачіпаються інтереси суспільства і коли не виникає конфлікту з основоположними правами і свободами конкретної людини. Адже така людина сама має визначитися, просити їй допомоги у держави або не просити (п. 17).

Якщо звернутися до прецедентної практики Європейського суду з прав людини, то цим органом Ради Європи не заперечується можливість захисту прокурором інтересів громадян за межами кримінальної сфери. Так,

у рішенні по справі «Менчинська проти Російської Федерації» від 15 січня 2009 р., Суд підкреслив, що в ряді випадків ним встановлено, що сама присутність прокурора або аналогічних посадових осіб під час судового розгляду, будь вона «активна» чи «пасивна», вважається порушенням ст. 6 Конвенції. Водночас підтримка з боку прокуратури однієї зі сторін може бути безперечно виправдана за наявності певних обставин, наприклад, при захисті прав уразливих груп – дітей, інвалідів тощо, які не в змозі захистити свої інтереси самотужки (п. 35).

Вважаємо, що повноваження по захисту в суді інтересів громадянина за прокуратурою слід залишити, незважаючи на те, що цими функціями наділяються центри безоплатної правової допомоги, бо відповідна діяльність зазначених установ не є взаємовиключною і може здійснюватися ними одночасно. Це дозволить громадянам, які самостійно неспроможні реалізувати в суді процесуальні повноваження (у випадках, передбачених законом), отримати більш ефективний захист їх прав і свобод, гарантованих ст. 55 Конституції України. Водночас при захисті прокуратурою інтересів громадянина останній, як і особа, котра має право представляти інтереси окремих осіб, як справедливо відмічається у висновку Венеціанської комісії CDL-AD(2013)025 від 14 жовтня 2013 р., повинні мати право заперечувати необхідність такого представництва (п. 82).

На нашу думку, трансформація діяльності прокуратури в цивільному процесі має бути спрямована на подальшу мінімізацію його ролі в суді із збереженням за ним функцій представництва як інтересів держави, так і інтересів громадянина. При цьому базовим аспектом такої трансформації повинні стати принципи, сформульовані експертами Консультативної ради європейських прокурорів у п. 34 висновку ССРЕ (2008) 3 від 21 жовтня 2008 р. щодо виконання прокуратурою функцій за межами сфери кримінального права, зокрема: ці функції реалізуються з метою забезпечення застосування права із дотриманням основних прав та свобод у межах повноважень, наданих прокурорам відповідно до законів, Конвенції та прецедентної практики ЄСПЛ (підп. «с»); такі повноваження прокурорів мають якомога точніше регулюватися законом (підп. «d»); діючи за межами сфери кримінального права, прокурори мають користуватися тими ж правами і обов'язками, як будь-яка інша сторона, і не повинні мати привілейоване становище у ході судових проваджень (підп. «b»); дії прокурорських служб від імені суспільства на захист державного інтересу у некримінальних справах не повинні порушувати принцип зобов'язальності

сили остаточних судових рішень (*res judicata*) з певними винятками, встановленими відповідно до міжнародних зобов'язань, включаючи прецедентне право ЄСПЛ (підп. «g»); має бути гарантоване право осіб або інститутів, задіяних або заінтересованих у цивільних справах, оскаржувати дії або бездіяльність прокурорів (підп. «i»).

Гусаров К. В.,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНІЦІУВАННЯ ПРОКУРОРОМ АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Пункт 2 ч.1 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» в якості однієї з функцій вказаного органу передбачає представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим нормативним актом. Конкретизація та зміст вказаного напрямку діяльності закріплюється у ст. 23 зазначеного нормативного акту. Новелою правового регулювання участі прокурора в апеляційному провадженні є надання можливості подачі апеляційної скарги незалежно від участі у розгляді справи Генеральному прокурору України, його першому заступнику та заступникам, керівникам регіональних та місцевих прокуратур, першим заступникам та заступникам керівників регіональних прокуратур (ч. 3 ст. 24 Закону України «Про прокуратуру»).

Зміни до змісту представницької функції прокуратури пропонуються і на конституційному рівні. Поряд з цим, актуальність дослідження представницької функції прокуратури пояснюється не тільки змінами на законодавчому рівні. На теоретичному рівні правове становище прокурора у цивільному судочинстві та реалізація представницької функції зокрема в різні часи є предметом обговорення на сторінках юридичної літератури [1–3].

На нашу думку, право апеляційного оскарження повинен мати тільки прокурор, який брав участь у розгляді справи, оскільки надання прокурору, який не брав участі в розгляді справи, права на апеляційне оскаржен-